

Det gode måltid som brobygger.

Indhold

FoU projektet "Det gode måltid som brobygger"	3
Baggrund for madklubben LUMA.....	3
Etablering af madklubben LUMA.....	3
Relaterede projekter og understøttende undersøgelser	3
Måltidet i Madklubben LUMA	5
Maddannelse og madmod:.....	5
Formålet med Madklubben LUMA	6
Metodologi	6
Metode	7
Inklusionskriterier.....	8
Etik	8
Reference:	9

FoU projektet "Det gode måltid som brobygger".

Dette FoU-projekt skal videnbasere, kvalificere og evaluere Madklubben LUMA (Lundergaard Mad). FoU-projektet har flere perspektiver. Projektet skal undersøge om sundheden og trivslen øges for de børn og familier, der deltager i Madklubben LUMA, herunder undersøge om deltagerne i Madklubben LUMA tager tankerne bagved 'det gode måltid' til sig og bruger det i hverdagen. Projektet skal ligeledes undersøge, hvorvidt de deltagende børn og familier får skabt sig et socialt netværk gennem deltagelsen i Madklubben LUMA.

Desuden skal projektet undersøge, hvilken betydning det har for studerende fra UCN Skolevangen at deltage i Madklubben LUMA i forhold til deres professionsuddannelse, samt undersøge hvilke kompetencer, herunder tværprofessionelle kompetencer, de studerende erhverver sig gennem projektet. Projektet "Det gode måltid som brobygger" indgår i forskningsprogrammet "Udsathed og Chanceulighed", hvis formål er at skabe viden om, hvordan strukturelle, økonomiske og kulturelle ulige vilkår konkret skaber chanceulighed i forhold til opnåelse af høj livskvalitet.

Baggrund for madklubben LUMA

Madklubben LUMA er opstået som et samarbejdsprojekt mellem Hjørring kommune og sygeplejerske-, pædagog- og læreruddannelsen på UCN Hjørring. Madklubben startede i 2012 og forløber over 8 mandage to gange om årligt. Madklubben går ud på, at studerende fra UCN Skolevangen sammen med børn fra Børne og Ungehuset i Hjørring tilbyder mad sammen. Maden serveres for børnenes familier samt de deltagende børn og studerende. Mens de studerende og børnene laver mad, tilbydes forældrene afslapning i samme lokale, hvor maden tilberedes.

Pædagoger fra Børne- og Ungehuset deltager i madklubben, dels fordi de kender børnene og familierne, dels for at kunne vejlede de studerende i forhold til konkrete problemstillinger, der opstår undervejs. Undervisere fra UCN rekrutterer studerende og afholder opstartsmøde, erfaringsudvekslings- og evalueringsmøder med de studerende samt er faglige sparringspartnere med de studerende såvel gennem madklubben som deres studie.

Etablering af madklubben LUMA

Etableringen af madklubben var en del af projektet "Sund Samspil i Hjørring Kommune", som blev finansieret af satspuljemidler fra Sundhedsstyrelsen (Hjørring Sundhedscenter 2011). Satspuljen blev tildelt "Forebyggelsesindsatser i nærmiljøet", hvor det overordnede formål var at styrke trivsel og sundhed generelt blandt mindre ressourcestærke borgere (SST 2010).

Hjørring Vestby blev valgt som fokusområdet for forebyggelsesindsatserne, idet en sundhedsprofil af området viste, at der var mange enlige forsørgere, en lavere gennemsnitlig månedlig indkomst end i andre dele af Hjørring, en relativ stor andel af borgere på førtidspension samt mange borgere med anden etnisk baggrund end dansk i dette område (NIRAS 2011). Børne og Ungehuset Lundergaard ligger i Hjørring Vestby, og madklubben LUMA tager dermed afsæt i en forebyggelsesindsats i et socialt udsat boligområde. Måltidet er omdrejningspunktet i madklubben, hvor børnene og de studerende i fællesskab tilbereder aftensmad.

Relaterede projekter og understøttende undersøgelser

Der er foretaget litteratursøgning med henblik på at undersøge, hvorvidt der er lignende projekter og undersøgelser, der understøtter Madklubben LUMAs fokusområde. Fundene præsenteres kort nedenstående.

Etniske Madskoler

Etniske Madskoler er et projekt der startede i 2009. Målgruppen for madskolen er børn mellem 8-12 år og forløber over 4 dage i skolernes ferie. Instruktørerne på madskolen består hovedsageligt af frivillige over 18 år. Den Etniske Madskole har madlavning som udgangspunkt, for børnenes læring om hinandens kulturer. Børnene, der deltager i projektet, har såvel dansk som anden etnisk baggrund end dansk. Formålet med projektet er, at børnene, via maden og madlavningen, får større forståelse for egen og andres madkultur, at skabe venskaber på tværs af kulturer samt at give børnene viden om kost og motion. Madskolen afsluttes med et forældrearrangement, hvor børnene tilbereder mad til forældrene (www.madskoler.dk).

Den etniske madskole har lighedspunkter med Madklubben LUMA, men forskellen ligger i, at Madklubben LUMA foregår i hverdagen og børnenes familier er til stede, mens børnene laver mad. De frivillige i Madklubben LUMA er studerende fra lærer-, pædagog- og sygeplejerskeuddannelsen UCN Skolevangen.

LOMA

LOMA er et udviklings- og forskningsprojekt, hvor UCL i samarbejde med Svendborg Kommune og Aalborg Universitet i tre år undersøger de pædagogiske og sundhedsmæssige gevinster ved et tæt samarbejde mellem skolers måltidsordninger og lokale fødevarerproducenter. Projektet bliver gennemført på skoler i flere byer, hvor formålet er at etablere sund madordning i et ungdomspædagogisk læringsmiljø samt at fremme elevernes trivsel både fysisk, psykisk og socialt. Gennem en sund og innovativ bespisningsordning skal projektet være med til at fremme maddannelsen hos de unge. I projektet deltager eleverne i at planlægge, tilberede og servere mad til resten af skolen. Arbejdet med mad, måltider, teknikker og råvarer er en del af undervisningen i forskellige fag, hvor der anvendes nye undervisningsformer i et tæt samarbejde med lokale fødevarerproducenter (www.lomad.dk).

LOMA har lighed med madklubben LUMA, idet fokus er at fremme maddannelsen og sundhedsfremme i forhold til sund mad og trivsel. Forskellen på LOMA og LUMA er, at forældrene involveres i madklubben LUMA.

Cool Beans

Cool Beans er et samarbejde mellem Meyers Madhus og skoler samt SFO'er i Herning Kommune og er et projekt, der foregår i perioden 2015-2018, som en del af den understøttende undervisning. Cool Beans bygger på erfaringer fra Kulinarisk Fritidsordning, hvor tanken er, at børn lærer gennem det de gør, gennem snakken over gryderne og ved bordet.

Cool Beans er et undervisningskoncept, der har til formål at give børn fundamentale forudsætninger for at leve et sundt liv og styrke børns læring med mad og måltider som middel.

Cool Beans forløber over 10 gange, hvor der hver gang tilberedes et måltid, som børnene og pædagoger/lærer spiser sammen. Børnene bliver præsenteret for og arbejder med gode friske råvarer, og de lærer at færdes hjemmevant i et køkken. Undervejs møder børnene slagtere, bagere, mejerister, kokke fra deres lokalområde og får et indblik i deres arbejde. Underviserne er lærere og pædagoger, der gennemgår et opkvalificeringsforløb. Hvert Cool Beans forløb afsluttes med en "Pop-Up restaurant", hvor børnene tilbereder og serverer en middag for deres familie og skolekammerater (www.meyersmad.dk). Både den Kulinariske Fritidsordning og Cool Beans arbejder med at skabe madglæde og madmod hos de deltagende børn.

Kulinarisk Fritidsordning og Cool Beans involverer først forældrene til afslutningsmiddagen, mens forældrene er til stede hver gang i madklubben LUMA.

Naboskab i udsatte boligområder

Center for boligsocial udvikling (CFBU) har lavet en rapport omkring Naboskab i udsatte boligområder (Foldgast et. al. 2015). Undersøgelsens konkluderer, at der var svage relationer mellem beboerne.

Med baggrund i dette er der derfor behov for at skabe og støtte en positiv udvikling, hvor beboernes tilhørsforhold og sociale ressourcer udvikles, og hvor deres engagement i boligområdet styrkes. Undersøgelsen viser også, at naboskabet i udsatte boligområder er dårligere end på landsplan. Kun 32 % af beboerne i et udsat boligområde vurderer samlet set deres naboskab i boligområdet som positivt, hvorimod det på landsplan er 75 % (Foldgast et. al. 2015).

I Madklubben LUMA er et af formålene at medvirke til udvikling af et godt netværk for de deltagende familier. Madklubben LUMA arbejder for, at familiernes tilhørsforhold og sociale ressourcer bringes i spil, hvilket er et af de forhold, som rapporten fra CFBU pointerer som vigtig. Forældrene er samlet under Madklubben LUMA, hvor de får kaffe/the og deltager i forskellige aktiviteter som fx håndarbejde og lektiehjælp, imens børnene og de studerende tilbereder dagens måltid.

Efter gennemgang af lignende projekter og understøttende undersøgelser udfoldes nedenstående de perspektiver, der er i madklubben LUMA i forhold til at skabe et fælles måltid.

Måltidet i Madklubben LUMA

I madklubben LUMA er der vægt på at etablere "det gode måltid", der kan defineres som indeholdende elementer af: hygge og respektfuldt samvær, en god kommunikation, hvor alle ses og høres samt en ernæringsrigtig kost.

I det følgende udfoldes nogle af de perspektiver i forhold til mad samt måltidsbegrebet, som det forstås i LUMA og i nærværende undersøgelse.

Måltidet indeholder mange aspekter. Der er et fysiologiske aspekt som omhandler behovet for næringsstoffer og deres betydning for sundhed og forebyggelse af sygdom. Det er afgørende for sundhedsfremme og forebyggelse af helbredsproblemer samt alvorligt sygdom i livet, at børn udvikler sunde kostvaner (Rasmussen et al. 2015, s.76; Ministeriet for fødevarer, landbrug og fiskeri 2012). I Madklubben LUMA er der bevidsthed om dette, og der laves generelt mad, der lever op til de 10 officielle kostråd (Tetens et al. 2013).

Ud over det fysiologiske aspekt af måltidet indeholder det også psykosociale, kulturelle og æstetiske aspekter (Halschou-Jensen 2015). Måltidet kan opfattes som en konstruktion, der udgør et omdrejningspunkt for det sociale samvær, der bekræfter fællesskab (O'Doherty Jensen 2012).

Derfor er det arbejde, der laves for at etablere et måltid vigtigt, da det medvirker til at sætte rammer for samværet mellem deltagerne (Holm 2012).

Det fælles måltid er et centralt sted for en socialiseringsproces (Andersen 2015), og ses måltidet ud fra et pædagogisk perspektiv, rummer måltiderne en mulighed for at etablere et læringsrum med en unik mulighed for kommunikation og opbygning af betydningsfulde relationer mellem børn og voksne (Smidt 2012).

I madklubben LUMA indarbejdes ovenstående perspektiver, og det betyder blandt andet, at de medvirkende studerende skal være bevidste om ikke kun at fokusere på det praktiske. Der skal også være en bevågenhed på at skabe rum for samtale og udveksling af meninger. Det vil sige, at etablering af et godt måltid er en kompleks opgave, da der er mange perspektiver, der skal medtænkes (Smidt 2012, s.58).

I Madklubben LUMA forberedes de studerende til deres arbejde med refleksioner over ovenstående. Desuden forberedes de via et oplæg omhandlende maddannelse og madmod, hvilke er centrale begreber i Madklubben.

Maddannelse og madmod:

Maddannelse er et bredt begreb, der kan defineres som: "En livslang proces, der kvalificerer vores kompetencer mht. mad (valg af mad, viden om mad og evne til at lave mad), så vi kan tilgå mad på en

kritisk, reflekteret og bevidst måde" (Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi & Københavns Universitet 2013, s.12). I forhold til udviklingen af maddannelse er oplevelse, læring og refleksion centrale begreber (Måltidspartnerskabet 2016).

I madklubben LUMA arbejdes med børnenes maddannelse bl.a. ved at træne deres sanselighed i forhold til maden. Det at lave maden sammen og at medvirke til at konstruere måltidet fra begyndelsen, kan medvirke til mere madmod, det vil sige modet til at smage noget nyt og anderledes. Der er studier, der viser, at børn spiser mere og vælger at spise mad, de tidligere har fravalgt, hvis det indtages sammen med andre børn (Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi & Københavns Universitet 2013, s.26-39).

Formålet med Madklubben LUMA.

Madklubben har flere formål, hvor det overordnede er, at styrke familiernes trivsel, netværksdannelse og lighed i sundhed gennem samarbejde om at etablere "det gode måltid". Det betyder, at det bagvedliggende perspektiv i LUMA tager afsæt i sundhedsfremme, der kan beskrives som en proces, der medvirker til kontrol over de forhold, der har betydning for ens sundhed (Vallgård 2005).

Forældre spiller en betydningsfuld rolle i forhold til at agere rollemodeller for børn i relation til udvikling af deres fremtidige mad- og måltidsvaner (Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi & Københavns Universitet 2013, s.26). Derfor har det været et fokusområde i LUMA at gøre en indsats i hele familien med henblik på at medvirke til at styrke trivsel samt de sunde valg og vaner. Det overordnede formål for Madklubben LUMA spiller dermed sammen med formål for satspuljen "Forebyggelsesindsatser i nærmiljøet" (SST 2010).

Målgruppen i Madklubben LUMA er familier i Hjørring Vestby, hvor interesserede familier, to gange om året, opfordres til at deltage. Samtidig inviterer pædagogerne i Børne og Ungehuset familier, der tænkes at kunne profitere af tilbuddet. Antallet af deltagere er mellem 40-50 børn og voksne, hver gang Madklubben LUMA forløber. Fra Børne og Ungehuset er tilknyttet en gennemgående tovholder, der har været med i LUMA siden begyndelsen. Tovholderen står for alt den praktiske koordinering i Børne og Ungehuset.

Formålet for de medvirkende studerende er at bidrage til egen kompetenceudvikling i forhold til at indgå i socialt arbejde i et tværprofessionelt perspektiv. Hver gang madklubben forløber, indgår studerende på tværs af pædagog, lærer- og sygeplejerskeuddannelsen. De studerende arbejder i en turnus, hvor 10-12 studerende er deltagende hver mandag aften, når Madklubben mødes.

Madklubben LUMA har været etableret to gange årligt siden efteråret 2012 med deltagende familier og studerende, hvor nogle familier og studerende har deltaget over flere forløb, mens andre er nyttilkomne. Der har været meget positive tilbagemeldinger fra deltagerne i forhold til Madklubben og derfor er madklubben fortsat på trods af, at satspuljemidlerne er ophørt (de blev tildelt fra 2010-2014).

Der er dog ikke blevet undersøgt systematisk, hvilke betydningsfulde "spor" LUMA har medvirket til blandt de deltagende. **Det fører hen til dette projekts undersøgelsesspørgsmål:**

- Hvilken betydning har etableringen af 'det gode måltid' i forhold til sundhedsfremme samt relations- og netværksdannelse mellem børn og familier i målgruppen, med henblik på deres trivsel og sundhed i et udsat boligområde i Hjørring Vestby?
- Hvilken betydning har det for studerende fra UCN Skolevangen at medvirke i et tværfagligt projekt i et udsat boligområde, og hvilke kompetencer oplever de studerende at have erhvervet gennem projektet i relation til socialt arbejde i udsatte boligområder?

Metodologi

Vi arbejder i dette projekt ud fra en socialkonstruktivistisk tilgang, hvilket danner grundlag for projektets teoretiske og metodiske ramme.

Socialkonstruktivismen baserer sig på, at virkeligheden ikke kan betragtes som uafhængigt af den, der ser den. Socialkonstruktivisme anser ting og fænomener som noget, der er tilvejebragt og bliver bevaret af samfundsmæssige praksisser. Fænomenerne ville ikke eksistere, hvis ikke de indgår i en social aktivitet. De samfundsmæssige fænomener skabes og forandres i forbindelse med historiske og sociale processer, hvor det er muligt at ændre disse fænomener ved hjælp af menneskelig handling (Collin 2012, s.337). Den ontologiske forståelse af socialkonstruktivismen vil være, at virkeligheden bliver formet og præget af fælles erkendelse af den, og den sociale virkelighed dermed forbliver en social konstruktion (Ingemann 2013, s.160). Ifølge den erkendelsesteoretiske konstruktivisme, er erkendelsen af verden socialt konstrueret. I socialkonstruktivistisk forstand har viden en social karakter, og den skabes gennem sociale processer og fortolkninger. Socialkonstruktivismen ser samarbejdet, fællesskabet og sproget som centrale begreber. Viden konstrueres i disse fællesskaber ved hjælp af sproget i selve konteksten (Ibid, s.162).

Hensigten med at anlægge et socialkonstruktivistisk perspektiv på projektet er at få et indblik i, hvordan maden som en social konstruktion kan være brobygger til at skabe netværk og sociale relationer for beboere i et socialt boligområde.

Ovenstående tanker i forhold til socialkonstruktivismen kan knyttes til Wengers begreb om praksisfællesskaber (Wenger 2004). Praksisfællesskabet beskriver en gruppe med en fælles interesse, hvor der bliver interageret sociale mønstre, såsom vidensdeling, gensidigt engagement, meningsskabelse og handlingsmønstre. Viden skal i denne sammenhæng ikke forstås som evig og almengyldig, men mere som noget, der er præget af den sociale og kulturelle kontekst, den er opstået i, og viden kan være foranderlig fra kontekst til kontekst (Wenger 2004). Ud fra dette findes det relevant at undersøge, hvordan de studerende bruger det praksisfællesskab, de får skabt til at udvikle deres tværprofessionelle kompetencer, og om de tager disse kompetencer med til andre fællesskaber.

Metode

Vi har valgt etnografi som forskningsmetode, da vi ønsker at undersøge betydningen af relationer, netværksdannelse og sund levevis blandt børn og forældre i forbindelse med det gode måltid i et udsat boligområde, og fordi vi ønsker at undersøge studerendes mulighed for at udvikle kompetencer under forløbet.

Metoden findes velegnet, da den etnografiske metode undersøger menneskers interaktioner og de konstruktioner, der sker i mellem menneskelig samvær. Centralt for den etnografiske tilgang er desuden at beskrive og tolke kulturel adfærd (Carlson 2014, s. 213, Mørck, 2016, s. 155), hvilket er det, vi ønsker at gøre gennem deltagende observation og forskellige former for interview (etnografiske interview og fokusgruppe interview).

Deltagende observation indebærer, at vi over en periode følger udvalgte familier, pædagoger og studerende, idet vi ønsker at undersøge, hvad de foretager sig i de kontekster, som de færdes i, under forløbet med madklubben LUMA. Man betragter, hvad der sker, ser på interaktioner, lytter og stiller spørgsmål for at forstå feltet og deltagerne. Det, der sker, er altid kontekst- og tidsbundet og skal derfor forstås og tolkes ud fra den specifikke sammenhæng, undersøgelsen er udført i (Carlson 2015). Derfor vil vi fokusere på, hvad gruppen af børn, forældre, pædagoger og studerende foretager sig, hvad der siges, og hvordan gruppen selv forstår det, som sker. Vi ønsker dermed at kunne forstå og beskrive deltagerens virkelighed i forbindelse med afviklingen af madklubbens aktiviteter ved at deltage i den.

Deltagende observation betyder, at deltagerne har kendskab til undersøgelsen og ved, at vi er undersøgere. De ved, at vi ikke nødvendigvis deltager aktivt i processen og i interaktioner om det gode måltid. Alle voksne ved, hvorfor vi er til stede og er indforstået med, at vi stiller spørgsmål undervejs i form af

etnografiske interview. Observatørerne deltager på tre forskellige aftener, hvor de hver især nedfælder observationer og foretager enkelte etnografiske interview undervejs. Noterne bliver transskriberet og analyseret ud fra temaer knyttet til undersøgelsesspørgsmålene.

Vi vil anvende fokusgruppeinterview for at indfange og få en forståelse for de relationer og den netværksdannelse, der bliver skabt imellem forældre og børn indbyrdes samt til pædagoger og studerende, men også at undersøge om sund levevis sættes i fokus blandt deltagerne gennem Madklubben.

Fokusgruppeinterview er et interview med flere deltagere, styret af en facilitator med det formål at samle data, såvel verbal som nonverbal, om deltagerens følelser, holdninger og opfattelser af et givet tema bestemt af undersøgelsesspørgsmålet (Damgaard 2016).

Fokusgruppedata produceres i gruppesituationer og fordrer interaktion mellem gruppedeltagerne og er afhængig af gruppekonteksten og gruppedynamikken (Damgaard, 2016). Vi ønsker at kortlægge deltagerens oplevelse af, om det gode måltid har betydning for relationer, netværk og sund levevis i hverdagen.

For at nærme sig undersøgelsesspørgsmålene udføres fem fokusgruppeinterview:

ét interview med børn, der har deltaget i madklubben, ét interview med voksne fra familier, der har deltaget i madklubben, ét interview med pædagoger fra Børne og Ungehuset samt to interview med studerende, der har deltaget i madklubben.

Inklusionskriterier

I forhold til de fire interview har vi valgt følgende inklusionskriterier:

- Interview med børn: 5-6 børn mellem 6-13 årige, har lyst og interesse til at fortælle om oplevelser i LUMA, kan forstå og udtrykke sig på dansk, har forskellig etnisk baggrund, både drenge og piger, har deltaget en eller flere gange i LUMA
- Interview med studerende: 5-6 studerende, der har lyst og interesse i at deltage og fortælle om erfaringer fra LUMA, studerende fra alle tre professioner (lærer, pædagog og sygeplejerske), har deltaget en eller flere gange i LUMA
- Interview med forældre: 5-6 forældre der har lyst og interesse til at fortælle om oplevelser i LUMA, kan forstå og udtrykke sig på dansk, har forskellig etnisk baggrund, har deltaget en eller flere gange i LUMA
- Interview med pædagoger: 5 pædagoger med forskellige erfaringer med LUMA (nogle har deltaget i projektet, andre har ikke deltaget, men kender børnene og familierne fra deres dagligdag)

Etik

I forbindelse med undersøgelsen er det vægtet højt at leve op til Lov om videnskabetisk behandling af sundhedsvidenskabelig forskningsprojekter (2011), hvor formålet er at udvise respekt for menneskeværd. og undersøgelsen tager udgangspunkt i de grundlæggende forskningsetiske principper: respekt for individet herunder autonomi, princippet om at gøre godt, princippet om retfærdighed (Kjellström, 2014)

Det betyder, at alle involverede i undersøgelsen er informerede om undersøgelsens formål. Der er givet mundtlig information i forbindelse med deltagende observation samt mundtligt og skriftlig information forud for fokusgruppeinterviewene. Desuden har alle deltagere i undersøgelsen givet skriftligt samtykke til at få taget billeder. De deltagere, der er inkluderet i fokusgruppeinterview, har ligeledes givet et skriftligt samtykke i forhold til denne deltagelse. Forældrene har givet mundtligt og skriftligt samtykke til deres barns deltagelse, ligesom børnene er informerede mundtligt og har givet tilsagn.

Reference:

Andersen, B., Måltidets sociologi: Simmel og Fischler om det fælles måltid. I J. Fulgsang, & N.B., Stamer. *Madsociologi*. 2015. Kbh: Munksgaard.

Carlson, E., Etnografi og deltagende observation. I M Hendricson red. 2014. *Videnskabelig teori og metode*. København: Munksgaard.

Collin, F., 2012. *Videnskabsparadigmer in Videnskabsteori – i statskundskab, sociologi og forvaltning*. 2.udg. Kbh.: Hans Reitzels Forlag, s. 175-214

Damgaard, B., Fokusgrupper. I C.J. Kristensen & Hussain, M.A. red. 2016. *Metoder i samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg: samfundslitteratur

Foldgast, A.M. (projektleder), Rhod, M., Madsen, L.W., 2015: *Naboskab i udsatte boligområder*, CFBU, rapport. Tilgængelig fra: <http://www.cfbu.dk/udgivelser/rapport-naboskab-i-udsatte-boligomrader/>

Halschou-Jensen, K., 2015. *Ernæring - Hånden på hjertet*. Kbh: Munksgaard

Helligsøe, K., Beck, L. & Lehrmann, M., 2015. *Feltarbejde - antropologisk metode i gymnasiet*. Kbh.: Lindhardt & Ringhof

Hjørring Sundhedscenter 2011. *Sundt samspil i Vestbyen – projektbeskrivelse*.

Holm, L. Måltidets sociale betydning. I L. Holm, & S.T. Kristensen red. 2012. *Mad, mennesker og måltider- samfundsvidenskabelige perspektiver*. 2.udg. Kbh.: Munksgaard.

Ingemann, J. H. 2013. *Videnskabsteori for økonomi, politik og forvaltning*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi & Københavns Universitet 2013. *Maddannelse, madmod og madglæde. Hvilken betydning har daginstitutioners madkultur og måltidspædagogik?* Litteraturstudie for Fødevarestyrelsen. Tilgængelig fra: <http://altomkost.dk/publikationer/publikation/pub/hent-fil/publication/maddannelse-madmod-og-madglæde-hvilken-betydning-har-daginstitutioners-madkultur-og-maaltidspædagogik/>

Kjellström, S., Forskningsetik. I M Hendricson red. 2014. *Videnskabelig teori og metode*. København: Munksgaard.

Lov om videnskabsetisk behandling af sundhedsvidenskabelige forskningsprojekter, 2011. LOV Nr. 593 af 14/06/2011. Findes på: www.retsinformation.dk/FORMS/r0710.aspx?id=137674.

Ministeriet for fødevarer, landbrug og fiskeri, 2012. *Sund madglæde*. Fødevarerministeriets mad- og måltidspolitiske udspil. Kbh.

Tilgængelig fra:

http://mfvm.dk/fileadmin/user_upload/FVM.dk/Dokumenter/Foedevarer/Indsatser/Mad_maaltider/sund_madglæde.pdf

Måltidspartnerskabet, Habekost red. 2016. *Madleg*. Kost og ernæringsforbundet <http://maaltidspartnerskabet.dk/wp-content/uploads/Madleg-PDF-1.pdf>

NIRAS strategi og analyse 2011. *Nærmiljø-sundhedsprofil for Vestbyen. FOREBYGGELSESDSATSER I NÆRMILJØET*. For Hjørring kommune og sundhedsstyrelsen, center for forebyggelse.

Sidst tilgået 01042016 fra:

<http://www.sundhedscenter.hjoerring.dk/lib/file.aspx?fileID=6367&target=blank>

O'doherty Jensen, K., Mad og identitet. I L. Holm, L., & S.T. Kristensen red. 2012. *Mad, mennesker og måltider- samfundsvidenskabelige perspektiver*. 2.udg. Kbh.: Munksgaard.

Rasmussen, M., Pedersen, T.P., Due, P., red. 2015. *Skolebørnsundersøgelsen 2014*. København: Statens Institut for Folkesundhed 2015.

Smidt, S. Måltider i daginstitutioner for børn. I L. Holm, L., & S.T. Kristensen red. 2012. *Mad, mennesker og måltider- samfundsvidenskabelige perspektiver*. 2.udg. Kbh.: Munksgaard.

SST, 2010. Opslag af satspulje "Forebyggelsesindsatser i nærmiljøet". Center for Forebyggelse.j.nr. 7-313-02-13/1/MJA

Tilgængelig fra: <https://sundhedsstyrelsen.dk/da/puljer-og-projekter/2010/~media/540D72C0E7EE4240A2B61E00268DA5E6.ashx>

Tetens et al. 2013. *Evidensgrundlaget for danske råd om kost og fysisk aktivitet*. DTU Fødevareinstituttet

Valgård, S., 2005. Hvad er sundhedsfremme?: en analyse af begrebet og styringsmetoderne. *Tidskrift for forskning i sygdom og samfund*, nr. 3, s.15-31

Wenger, Etienne (2004) [1998]: *Praksisfællesskaber. Læring, mening og identitet*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag

www.lomad.dk tilgængelig fra: <http://www.lomad.dk/> tilgået d. 3.5.2016

www.madskoler.dk tilgængelig fra <http://www.madskoler.dk/om-madskolerne/etniske-madskoler> tilgået d. 3.5.2016

www.meyersmad.dk tilgængelig fra: <http://www.meyersmad.dk/nyheder/cool-beans/> tilgået d. 3.5.2016